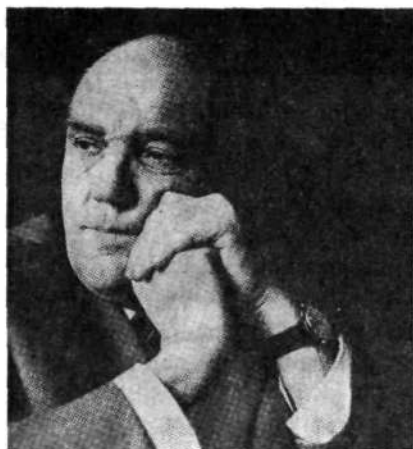

Matej
Bor

Popoldanski počitek

OSEBE

Ignac
Mati Julia (Matjula)
Jernej
Katra
Severin Burja
Slaba vest
Zagovornik

IGNAC *sedi za pisalno mizo*

IGNAC: Nimam časa — Nimam časa — Nimam časa — Čas je zlato. Čas je vse — čas ni nič. Čas ni večnost — in večnost ni nič — Kdo ste vi?

JERNEJ: Jaz? Ozri se nazaj, pa boš videl.

IGNAC: Jaz se nikoli ne oziram. Zlasti ne nazaj. Moj pogled je uprt naprej. Nimam časa — In če ste prinesli kak prispevek — dober, slab, genialen, nimam časa niti toliko, da bi ga vrgel v koš — Vrzite ga v koš sami — Skratka, če bi imel čas, bi ga vrgel sam. Tako pa — Nimam časa — Pišem — pišem —

JERNEJ: Kaj pišeš?

IGNAC: Neumnosti — Majhne neumnosti. Ves čas porabim za majhne neumnosti — zato, da ne bi delal velikih. Zvijača, kaj? Moj patent. Majhne neumnosti lahko rešijo svet pred velikimi. Ena največjih neumnosti pa je, kar je zapisal Plato v svoji Republiki, da bi morala vladati svetu pamet najpametnejših — Če bi vladala svetu pamet najpametnejših, bi bil svet še bolj dolgočasen, kot je. Tako dolgočasen, da bi ljudje od tega znoreli. In ker bi bili ljudje nori, bi bil nor tudi svet. To pomeni, da bi bil svet, če bi mu vladala pamet, nor. — Sicer pa je nor! — Ali mu torej vseeno vlada pamet? Mogoče — mogoče — Tu v tej naši subtirolski subresničnosti mu gotovo ne — Nimam časa.

JERNEJ: Niti toliko, da bi se ozrl nazaj?

IGNAC: Ne, niti toliko — Pa tudi če bi ga imel, se ne bi ozrl — moj pogled je venomer — venomer — ste slišali to besedo? Ni to lepa, očarljiva

beseda? Če bi imel sina, bi mu dal ime Venomer. Venomer Cunjič — To bi ne bilo slabo, kaj? — Torej jaz gledam naprej venomer, da ne izgubim perspektive — da se moje oči ne odvadijo gledati v bodočnost — kajti kdor gleda v bodočnost, ne vidi sedanjosti, in jaz je nočem videti, vsaj takrat ne, kadar pišem svoje Dialoge z bodočnostjo. Kakšni dialogi so to? Dialogi na najnižjem nivoju. Skazalo se je namreč, da z dialogi na najvišjem nivoju ni nič. V takih dialogih obravnavajo usodo sveta — in ker je nivo visok, vidijo samo usodo, sveta samega pa ne. In ker ga ne vidijo — Sicer pa, strela — ali nisi ti Jernej?

JERNEJ: Kako veš, da sem? Saj se nisi niti ozrl, ker nimaš časa —

IGNAC: Po glasu sem te spoznal. Ti si Jernej? Si ali nisi?

JERNEJ: Sem in nisem.

IGNAC (*Ne da bi se ozrl — odloži pero*): Zelo si skrivnosten.

JERNEJ: Sem. Ker sem tu, in nisem, ker me ni nikjer.

IGNAC: Nimam —

JERNEJ: Časa?

IGNAC: Pero mi je padlo na tla. Ne morem ga najti.

JERNEJ: Pusti pero.

IGNAC: Kaj bi rad?

JERNEJ: Prišel sem pač — na pogovor. Dialog, kot pravite zdaj —

IGNAC: Na najvišji ravni?

JERNEJ: Na onstranski.

Nastopi MATJULA

MATJULA (*Očitno je slikarka. V rokah ima nekakšne ilustracije. Matjula Jerneja ne vidi*): No, kaj praviš k temu?

IGNAC: Skrivati resnico o ljudeh za živali je z eno besedo — klavrno. Jaz v svojih novelah — saj veš, kateri —

MATJULA: Vem — ker si doslej napisal le eno, hvalabogu —

IGNAC: Ta tvoj hvalabogu je odveč. Se ti ne zdi?

MATJULA: Hvalabogu — ne zdi se mi.

IGNAC: Očitaš, da ljudje v moji noveli niso živi?

MATJULA: Sreča zate. Da so, sicer bi te prijeli za ušesa, pa tudi za jezik.

IGNAC: Če niso živi, niso živi zato, ker so njihovi modeli nepopisani. Edini živ človek med njimi je Jernej — in še ta je mrtev. Že več kot trideset let. A če so nepopisni, so nepopisni zato, ker je naša resničnost nepopisna. Oni pa so del te nepopisne in še nepopisane resničnosti — (*Ob pogledu na njene skice*) Za božjo voljo, kaj je to? Rekel sem ti, in to zelo eksplicitno in velelniško —

MATJULA: Te besede še nisem slišala.

IGNAC: Kako da ne? Ravno kar si jo. — Rekel, naj teh basni ne ilustriraš.

MATJULA: Meni so všeč. Glej, že kar na prvi strani: Vse živali v teh basnih so izmišljene, vsaka podobnost je samo slučajna.

IGNAC: Danes pišemo naključna.

MATJULA: No, pa naključna. Ni to očarljivo?

IGNAC: Ti pa ganljiva. Ti nisem pravil, kakšne težave je imela redakcija z avtorjem? Ker se je natis zavlekel za pet let —

MATJULA: Samo za pet let?

IGNAC: Drugi čakajo tudi po deset. Ker se je torej natis zavlekel —

MATJULA: Reci: ker smo ga zavlekli.

IGNAC: Ne, zavlekel. Vztrajam pri svojem pasivu. Slovenci dokazujejo svojo politično nezrelost med drugim tudi s tem, ker preganjajo pasiv. Vsi pametnejši narodi — in pametnejši so vsi — ga vneto govorijo. Ker nikogar ne žali. Ker presega nadležno konkretnost in se dviga v svet brezosebnosti.

MATJULA: Svet brez osebnosti je žalosten svet, se ti ne zdi?

IGNAC: Svet brezosebnosti pa ni. Izdaja se je torej zavlekla in ker se je zavlekla, je avtor napisal še eno basen, ki jo je posvetil dvema našima recenzentoma. Dva kozla srednjih let, tako se začenja —

MATJULA: Poznam jo. Tule je. Tudi ilustraciji sta tu.

IGNAC: Ilustraciji? Si nora! (*Pogleda, kar je narisala.*) Si ob pamet! To sta karikaturi obeh recenzentov! Ne veš, da je eden njih medtem postal generalni direktor Naše založbe? In s tem moj šef?

MATJULA: Kaj potem? Je karikatura zato kaj manj vredna?

IGNAC (*se prime za glavo in kot da jo odtrgano nosi v rokah, leta sem ter tja po sobi*): Karikatura ne, a jaz, jaz bom manj vreden, in če bom vreden manj —

MATJULA: Še manj? Se ti ne zdi, da pretiravaš? Poglej še to. Trenutek, ko se lev obrne k lisici, ki mu je prinesla na uho, da znajo zajčki govoriti, rekoč: Vidiš, ti lisica, saj ne znajo govoriti, niti tega, da se jim godi krivica.

IGNAC: To so vendar sami člani ožjega redakcijskega odbora! In tale — tale — nisem to jaz?

MATJULA (*ki se ob Ignacovem ogorčenju muza*): Seveda si. Čudno, da si se prepoznal.

IGNAC: Prepoznal bi me vsak. Takšen sem potemtakem v tvojih očeh. Zanimivo, zanimivo. (*Strga karikature*)

MATJULA: To je kopija.

IGNAC (*pobesni*): Kje je original? Hočem original! Kje ga imaš?

MATJULA: Tu notri. (*Potrka na čelo s kazalcem.*)

IGNAC (*ji ne verjame*): Lažeš?

MATJULA: Včasih. A manj pogosto kot drugi. Prisotni so izvzeti. (*Smehljaje sede na stol in vzame v roke skicirko.*)

IGNAC: Kaj delaš?

MATJULA: Saj vidiš. Skiciram.

IGNAC: Mene?

MATJULA: Tisto, kar je v tebi.

IGNAC (*prav tako sede — ali bolje, se sesede*): Ti nisi hudobna —

MATJULA: O, sem, sem.

IGNAC (*ki že težko lovi sapo in besede*): Ti si vražje hudobna. In žalibog nadarjena. Talent, da mu zlepa ne najdeš podobnega med našimi karikaturisti — Bog ti prizanesi, kaj pa je spet to? To je vendar, je vendar podpredsednik sekretariata za reforme reform. V podobi verice! In kakšne verice! Veverica ni le ljubka živalca, temveč tudi glodalec, se pravi, da je bližnji sorodnik miši in podgan! Teta, so v tebi res prikriti ubijalski nagoni? To me bo ugonobilo.

MATJULA: Prav — pa spravimo še to veverico v predal. Kaj pa tole?

IGNAC (*Še bolj obupan*): O-o-h! Sami perspektivni ljudje, od katerih zavisi, ali bo »Naša založba« še naša. Če bo njihova, bo njihovo vse — razen mene, ker me bodo postavili na cesto. Pa tudi če me ne bi. Njihov ne bom nikoli. Rajši postanem navaden časnikar in začnem na debelo prodajati laž.

MATJULA: Mar je ne prodajaš?

IGNAC: Med lažjo in lažjo je vendar razlika.

MATJULA: Vem. So laži, ki moraš zanje plačati, so pa tudi take, ki te zanje plačajo. (*Odide*)

JERNEJ: Zakaj si poslal na ono stran ravno mene?

IGNAC: Nimam časa — nimam časa — pa tudi če bi imel čas za taka priznanja (*Ne da bi se ozrl nazaj*) po toliko letih — kaj bi imel od tega?

JERNEJ: Jaz nič. Mogoče pa ti.

IGNAC: Jaz sem, kar sem. Človek, ki živi za bodočnost. Zato ne morem tratiti časa za nekaj, česar že davno ni več.

JERNEJ: Takrat je še bilo in meni je bilo komaj dvajset let.

IGNAC: Nimam časa.

JERNEJ: Jaz pa ga imam.

IGNAC: O, vem, da ga imaš. Če ga ne bi imel, ne bi hodil tod okrog, temveč delal tisto, kar je za pokojnike primerno, z eno besedo: nič. Dal bi mi mir. Prosim te, pojdi strašit take, ki še verjamejo v duhove. Jaz ne verjamem več. Pa tudi če bi verjel, se z njimi ne bi ukvarjal, ker imam opravka s pomembnejšimi duhovi. Voltaire! Spinoza! Hume! Berkeley! Heidegger! Veš kdo je to? Ne veš?

JERNEJ: Nisem imel časa, da bi se z njim seznanil.

IGNAC: To je res. Žalibog. Bil si še mlad. Kljub temu pa ne pusti, da bi manipulirali s teboj. Da bi te pošiljali tja, kamor ne spadaš. In če kam ne spadaš, je gotovo, da ne spadaš sem, kjer si zdaj. Pol ure že stojiš tam za mojim hrbtom —

JERNEJ: Ne pol ure. Dobrih trideset let —

IGNAC: Tem slabše.

JERNEJ: Zate. Ko bi se bil pogovoril v teh letih z menoj vsaj enkrat do kraja, bi zdaj ne bil tu, kjer sem. Nikoli nisi imel časa.

IGNAC: Tudi zdaj ga nimam. Nimam — razumeš — nimam. (*Sede znova, da bi pisal*) Med nama je vsaj nekaj skupnega — oba sva tako rekoč brezčasna.

JERNEJ: Zakaj si poslal ravno mene na ono stran, odkoder se jih je vrnilo le bore malo. Jaz —

IGNAC: Nimam časa — res ne, da bi prešteval, koliko se jih je vrnilo in koliko ne. (*Piše*) Dosti se jih ni vrnilo, to je res. Ampak zdaj —

JERNEJ: Zakaj si poslal ravno mene?

IGNAC: Bog pomagaj, ali ti nisem že takrat povedal? In to dovolj jasno, zakaj. Naj ti spet ponavljam? Ne, jaz se nikoli ne ponavljam — saj nisem parola. Bistvo in moč parol je v tem, da se ponavljajo. Moje bistvo in moč pa je v tem, da sem neponovljiv. In ker sem neponovljiv, se ne bom ponavljal. Vseeno pa naj ti ponovim še enkrat, (*Za nekaj hipov odloži pero, obrnjen nekoliko nazaj, ne da bi ga pogledal*), kar sem ti rekel pred tvojim odhodom. Rekel sem ti: Ti veš, da bi lahko poslal na ono stran tudi koga drugega. Recimo Jelena ali Marna, vendar če sem se odločil, ker moram po ukazu od zgoraj poslati enega na ono stran, kjer manjka kadrov še dosti bolj kot pri nas, če sem se odločil zate, sem se zato, da bi mi ne mogel nihče očitati pristranosti. Odločil sem se zate zato, ker si moj brat.

JERNEJ: Brat? Saj nisva brata.

IGNAC: Ampak vsi so mislili, da sva. In konec koncev sva tudi bila. Živela sva skupaj kot brata. Posvojila naju je, omamila se je z nama — to sem ji danes že povedal — dobra besedna iznajdba, kaj? To si moram zapisati semle na rob, da ne pozabim — omamila —. Stvari se tako rade pozabijo —

JERNEJ: Res, stvari se tako rade pozabijo.

IGNAC: Tako. To ni slabo.

JERNEJ: Ti si bil njen nečak, mene pa je pobrala v najdenišnici — vseeno pa je imela rada oba. Bila je dobra z nama.

IGNAC (*Matjuli, ki se vrne*): Povej mi, kje si pravzaprav dobila Jerneja?

MATJULA: V najdenišnici.

IGNAC: Zakaj si ga šla iskat? Saj si imela že mene.

MATJULA: Priznam ti, da sem ga pravzaprav vzela k sebi, ker sem bila nad teboj že takrat rahlo razočarana.

IGNAC: Reci raje kratko: bila sem razočarana nad teboj. Zakaj ta tvoj rahlo?

MATJULA: Resnica je kot zemlja: če je ne zrahljaš, slabo rodi.

IGNAC: Kaj pa misliš, da bo rodila ta tvoja zrahljana resnica?

MATJULA: Najbrž nič posebnega. Kakšno periodo v tvojih brezčasnih Dialogih z bodočnostjo. Torej, kaj naj storim s tem medvedom?

IGNAC: Imenitno si ga zadela.

MATJULA: Potemtakem te ne moti?

IGNAC: Nasprotno, saj je že za odstrel. Ta ni več nevaren. (*Ko Matjula odide, sam zase*) Ta karikatura bi mi utegnila celo koristiti pri onem, ki je zdaj njegov naslednik. Ne, ne, ne! Strela!

MATJULA (*Se vrne*): Kaj pa je spet?

IGNAC: Pozabil sem, da je Lovrač oženjen z Lazarjevo nečakinjo.

MATJULA: Oho! In kaj sedaj? Mora zaradi tega tudi ta medved v predal?

IGNAC: Žalibog.

MATJULA: Kje pa bo v njem prostora za vso to prepovedano, oziroma zaščiteno menažerijo? Misliš resno?

IGNAC: Smrtno resno.

(Matjula samo zmaje z glavo in odide)

KATRA se pojavi v ozadju

IGNAC: Odkod prihajaš?

KATRA: Iz onstranstva. *(Ko vidi Ignacovo nejevoljo)* Vem, ti si bil zmerom nejevoljen, če je kdo zinil to besedo. Češ da je to misticizem.

IGNAC: Torej si res ti —

KATRA: Seveda, jaz.

IGNAC: Katra?

KATRA: Katra. Ti si se šalil, da sem dobila ime od katrana, ker sem bila tako črna. Dokler si se še šalil. Kasneje, ko se nisi več —

IGNAC: Jaz sem se še nekaj časa — ampak ti si umolknila.

KATRA: Za zmerom.

IGNAC: Odkar je šel Jernej — ni prišla iz tvojih ust nobena beseda več. Pač, sedem besed — v sedmih mesecih. Štel sem jih. Samo sedem besed si spregovorila z menoj v tistih sedmih mesecih.

KATRA: Preden sem dokončno umolknila.

IGNAC: Rekel bi, da nisi. Saj spet goveriš in celo nekoliko preveč. Žal mi je, tovarišica, da moram prekiniti to diskusijo o stvareh, ki jih ni več — Nimam časa —

KATRA: Kaj pa delaš?

IGNAC: Pišem — pišem — Pišem knjigo. Dialogi z bodočnostjo. Velike misli za male ljudi bi lahko bil podnaslov. Naj ti preberem katero od njih?

KATRA: Ne —

IGNAC: Torej te ne zanima, kar pišem? Sicer pa tebe nikoli ni zanimalo, kaj delam. Dokler je bil Jernej med nami, si se vsaj delala, da te zanima, ko Jerneja ni več bilo, pa niti to ne. Sedela si tam za svojo mizo in tipkala matrice in s korekturnim lakom mazala svoje nohte, kot si jih prej, čeprav si vedela, da je to prepovedano, ker nam je korektur-nega laka zmanjkovalo —

KATRA: In ti, ki si, dokler je bil Jernej še pri nas, to rad spregledal, si postal potem zelo natančen — Nekoč si mi izpulil steklenico iz rok, da se je lak razlil — in ko se je razlil —

IGNAC: Kdo bi govoril zdaj o tem. To so smešne malenkosti v primeri z mislimi, ki jih razvijam v svojih Dialogih, oziroma — Antidialogih — ja, tako bomo zapisali — Antidialogi z bodočnostjo! Bodočnostjo z veliko začetnico in majhnim koncem. Kako ti je všeč ta misel?

KATRA: Zakaj si izbral ravno Jerneja?

IGNAC: Nimam časa —

KATRA: Tudi midva z Jernejem ga nisva imela. Mimo tega pa je bila v tisti naši tiskarni pod zemljo ljubezen — kakor v raj — prepovedana. Razen ljubezni do revolucije. In ti si se tudi držal kakor bog, ki je ljubezen prepovedal. Kljub temu pa si vse dneve pogledoval proti meni — Nekoč si mi celo namignil, da imam lepe prste —

IGNAC: Jasno — zaradi tega, ker so bili namazani s korekturnim lakom.

KATRA: Mi še zdaj ne moreš odpustiti tiste nečimernosti?

JERNEJ: Zakaj v svoji noveli nisi konfrontiral mrtvih partizanov z živimi?

IGNAC: Nemogoče! Živih partizanov ni več.

JERNEJ: So vsi popadali v vojni?

IGNAC: V vojni ne — v miru.

JERNEJ: S teboj vred?

IGNAC: So izjeme, ki potrjujejo pravilo. Jaz nisem padel. Nisem imel časa, da bi padel.

JERNEJ: Besede, besede, besede.

IGNAC: Pusti me. Jaz sem človek našega časa in naš čas, če česa nima, nima časa. Zlasti ne za preteklost.

JERNEJ: Kljub temu pa se pogovarjaš z njo — hočeš nočes.

IGNAC: (*Udari s pestmi po mizi*) No-čem! No-čem!

JERNEJ: To je vseeno. Pogovarjaš se z njo, ker si ne moreš kaj, da se ne bi z njo pogovarjal. V tebi je.

IGNAC: (*Hudo razdražen*) Kaj je v meni? Preteklost? Ne — ni je!

JERNEJ: Ob vsakem stavku o bodočnosti se spotakneš obnjo.

IGNAC: Kaj mi imaš očitati?

JERNEJ: Takrat, ko ste se odločili, da si zgradite nov bunker za tiskarno, si me pustil v starem, da tam dokončam tiste letake — Poziv na budnost proti beli gardi, ki se je začela takrat uveljavljati tudi na našem koncu. Tega, da si me pustil tam, ti nisem zameril — zameril pa sem ti —

IGNAC: Kaj?

JERNEJ: Ti si vedel, da ne pridem za vami —

IGNAC: Seveda. Saj sem bil šef.

JERNEJ: Ko si šel, mi nisi dal niti roke. Rekel si samo: Servus!

IGNAC: In: Ne govori, če te dobe in bi te zasliševali —

JERNEJ: Pri sebi pa si si mislil: Tudi če ga dobe, kje je novi bunker s tiskarno, jim ne bo mogel izdati, ker zanj ne bo vedel.

IGNAC: To je bila konspiracija.

JERNEJ: In nezaupanje do mene.

IGNAC: Principialno nezaupanje do vsakogar. Zato mojih bunkerjev niso nikoli odkrili. Kadar je moral kdo zapustiti tiskarno, smo zgradili nov bunker, a tistega, ki ni šel z nami, smo pustili v starem. Tam je delal, dokler niso prišli ponj in ga odpeljali na novo službeno mesto. Kaj je pri tem narobe?

JERNEJ: To, da si mi rekel samo: Servus. In ne govori, če bi te zasliševali.

IGNAC: Kot vidim, se tega ne držiš niti sedaj.

JERNEJ: Je to zasliševanje?

IGNAC: Ne, to je mora. Pri meni običajna stvar. Kadar Matjula —

JERNEJ: Kdo je to?

IGNAC: Najina mama —

JERNEJ: Nisem vedel, da ima zdaj tako ime — Matjula.

IGNAC: Matjula, ki mala, kadar kuha, ne kuha pa, kadar mala, temveč mi daje jesti konzerve, in še te moram odpirati sam in si pri tem ranim vsaj dva prsta — tudi danes sem si ju — vidiš obvezo na kazalcu, tako da komaj pišem — Dialogi z bodočnostjo s pokvarjenim kazalcem, to ne bi bil slab podnaslov — simbolična metafora — Vrag naj vzame! Metaforo? Ne, pač pa ta Knorrov golaž. Če ne bi bilo tega Knorrovega golaža, bi ne bilo môre in če ne bi bilo môre, bi tudi tebe ne bilo — Nikar si ne domišljuj, Jernej, da si kaj več kot stranski produkt Knorrovega golaža.

JERNEJ: Če ti je to v tolažbo —

IGNAC: V tolažbo! Nikakor. To je samo nesentimentalna konfrontacija z resničnostjo brez vseh kantovskih moralnih imperativov, mitov in dodatkov maloburžoaznega humanizma — Ti si stranski produkt Knorrovega golaža — pa tudi ta Katra ni nič drugega —

KATRA: Če ti je to v tolažbo.

IGNAC: Še vedno ponavljaš vsako njegovo besedo? Kot takrat v tisti luknji? Vzela si jo najprej v roke — Še zdaj te vidim, kako si otipala vsako njegovo, tudi najbolj navadno besedo kot kakšen prav nenačuden sad in jo ogledovala s sijočimi očmi. In potem si dala tisto njegovo besedo v usta — previdno, kot v strahu, da je ne bi poškodovala — in jo začela obračati po ustih — meni pa se je od nje obračal želodec. Še zdaj se mi.

KATRA: Torej se ti ne obrača od tistega — kako si že rekel — Knorrovega golaža?

IGNAC (*zavpije*): Ne! Od tebe — od tvojega katrana!

KATRA: Katrana!

IGNAC: Polno dušo tvojega katrana imam — vsepovsod do njenih najbolj skritih obal in plaž. Ti si ekološki problem moje psihe — Ne, psihe ni več —

KATRA: Včasih so bile. Vsaj v frizerskih salonih.

IGNAC: Zdaj jih niti tam ni več.

KATRA: Ko sem bila še v Celju, sem morala pustiti šolo. Šesto gimnazijo. Ker nismo hoteli biti folksdajčarji. Šla sem za frizerko. V salonu ni bilo nobenega okna, da bi se lahko ozrla ven na cesto, bilo pa je troje psih. V teh psihah sem se ogledovala. Ponavadi zgodaj zjutraj, ko sem prišla še pred drugimi, da bi pospravila salon. In ko sem ga pomela in obrisala prah, sem sedla pred eno od psih in gledala vanjo. Kot psiha psiho. Ko sem se naveličala, pa sem vzela v roke knjigo. Italijanščino sem se učila, ker sem sklenila, da pojdem v Ljubljano, brž ko bom mogla. Tudi moja sestra je bila tam.

IGNAC: V italijanski službi.

KATRA: Na policiji. A delala je za nas.

IGNAC: Tega takrat nisem vedel.

KATRA: Povedala sem ti. Takrat, se ne spominjaš, ko si me vprašal, kje sem dobila Silvia Pellica »I miei prigionieri«. Povedala sem ti, da mi ga je posodila sestra, ki dela za nas pri Lahih. To knjigo sem imela zelo

rada. Ne samo zaradi vsebine, zaradi finega papirja. Čisto tenak papir, da si ga komaj čutil pod prsti, vseeno pa se ni videlo skozi. Pa tudi zato sem jo imela rada, ker me je dvakrat rešila. Med blokadami. Zahtevali so, naj jim pokažem svoj ceker. Ko pa so zagledali Silvia Pellica, so nehali stikati. Signorina parla italiano? so se smehljali in jaz sem varno odnesla svojega Poročevalca domov. Se spominjaš? Pravi-la sem ti.

IGNAC: (*Ne govori resnice*) Kdo bi se spominjal po toliko letih.

KATRA: Zelo žal mi je bilo, ko sem prišla v partizane, da nisem vzela s seboj tudi besednjaka. Včasih sem bila kar bolna od radovednosti, kaj pomeni kakšna beseda. Zelo sem bila vesela, ko sem videla, da znaš italijansko tudi ti. Bolje kot jaz. Mnogo besed si mi obrazložil. Vseh pa mi le nisi mogel. Rekel si mi, naj si tiste besede podčrtam — da jih poiščem v besednjaku po vojni. Tako sem tudi delala. Vsako besedo, ki je nisem razumela, sem si narahlo, ker se mi je zdelo škoda papirja, komaj vidno podčrtala. In če nisem imela svinčnika pri roki, sem potegnila podnjo kar z nohtom. S temle, vidiš, ki sem si ga puščala, da je bil nekoliko daljši.

IGNAC: Že spet začenjaš s tem. S temi nesrečnimi podčrtanimi besedami. Jaz nisem kriv, če so bile podčrtane.

KATRA: Silvio Pellico —

IGNAC: Pusti že tega Silvia Pellica. Ne maram ga. Nimam — res nimam —

KATRA: Česa nimaš?

IGNAC: (*Zavpije*) Miru! Mir, prosim! Dajte mi mir! Dovolj tega —

JERNEJ: Česa je dovolj?

(*Ignac ne odgovori, temveč piše*)

JERNEJ: Ignac —

IGNAC: Pišem. (*Čez nekaj trenutkov*) Če pa že hočeš vedeti: potegnil sem te iz tiste divje brigade k sebi v tiskarno, ker sem si želel tvoje družbe. Pa tudi zato, ker sem rabil risarja za lepake — Ti si jih delal že kot otrok. Jaz sem risal leve, pajace in opice, ki jih je teta mami sproti uničevala, češ da so ostudni, ti si pa slikal lepake, ki jih je lepila po vratih in omarah in jih razkazovala vsakemu gostu, češ; ali ni skrit v tem fantu izjemen talent?

JERNEJ: Rad sem imel delo v tisti tvoji tiskarni. Predvsem zaradi čisto posebnega vonja po koreninah, črnilu in papirju. Že od nekdaj sem imel rad papir. Čist, svež, še ne popisan papir. Nikoli me ni obšla želja, da bi nanj zapisal kakšno svojo misel. Mogoče prvič takrat, ko je prišla k nam ona.

KATRA: Kaj si zapisal takrat?

JERNEJ: »Naša jazbina je dobila še en vonj. Vonj po Katri.« Spravil sem listek pod druge papirje in ko sem ga znova dobil v roke, sem videl, da je nekdo spremenil Katra v Katrana. To si bil ti, Ignac.

IGNAC: Ne spominjam se več.

JERNEJ (*Vzame punčko s komode*): O, glej, še zmerom je tu ta punčka. Zaradi te punčke iz kavčuka sva se nekoč zgrizla, dobesedno — ti si

me vgriznil v nogo — semle, glej, še zdaj se mi pozna ta zarastlina — jaz sem te v zapestje — no, in potlej sva oba jokala, dokler ni prišla mama, ki je natepla — bog ji odpusti, jaz ji nikoli nisem — samo tebe — čeprav sem rekel, naj kaznuje oba. Od tistih dni si me sovražil pa tudi sebe, ker si vedel, da za to nimaš razloga. Ljudem, ki jih sovražimo, najbolj zamerimo njih plemenitost, ker nam jemlje pravico do sovraštva, ki nam je, kadar sovražimo, edina uteha.

IGNAC: Kaj hočeš s to igračo?

JERNEJ: Čemu jo imaš še vedno v svoji sobi?

IGNAC: Pozabil sem jo vreči v smetnjak.

JERNEJ: Smetnjak spomina?

IGNAC: Ne, pač pa v čisto navaden smetnjak, ki ga vsak drugi dan odpelje izpred hiše sam predsednik mestnega sveta po svojih predstavnikih iz komunalne službe. In to je tudi edino koristno delo, ki ga opravlja.

JERNEJ: Se ti ne zdi, da je malce podobna nji? Katri.

IGNAC: Nimam časa — bogpomagaj, res nimam časa, da bi ugotavljal, ali je neka punčka iz kavčuka, ki sva se igrala z njo, podobna neki puncici iz davnine, ki se je igrala z nama.

JERNEJ: Zanimivo. Še vedno zapira oči, ko leže, in jih odpre, ko vstane.

KATRA: Jaz jih ne morem več.

IGNAC: Kakšen dialog! Nerealističen kot v naših najbolj realističnih igrokazih.

JERNEJ: Tako si pravil meni. Ja, igrokaz, češ da kazim igro. Vsako igro. Tudi igro s to punčko. Lepo, da jo imaš še vedno tu.

KATRA: Čudim se ti —

IGNAC: Nič čudnega — (*Piše*) Marsikdo se mi čudi. Jaz pa se čudim, da ni takih, ki se mi čudijo, še več.

KATRA: Čudim se ti, da še zdaj po toliko letih in toliko pomenkih z menoj nočeš priznati —

IGNAC: Odbijala si me že prvi dan.

KATRA: Ne, saj se mi nisi skušal približati že prvi dan.

IGNAC: Hotel sem reči, da me je že prvi dan nekaj v tebi odbijalo.

KATRA (*dvournno*): Ne samo nekaj, vse v meni te je odbijalo.

IGNAC: Zalotil sem vaju, ko sta se držala za roke.

KATRA: Le prsti so se nama dotaknili, ko mi je pomagal menjati trak na stroju.

IGNAC: Dotaknili pa so se le. Natanko sem videl, kako so se dotaknili. Pravzaprav to ni bil samo dotik. To je bil poljub tvojega mezinca z njegovim. Zarotniški pomenek dveh mezincev, ki je trajal celo večnost.

JERNEJ: Kaj je s teboj? Saj si ves iz sebe.

IGNAC: Jaz nisem nikoli ves iz sebe.

JERNEJ: Mogoče imaš prav. Vedno se mi je zdelo, da nisi ves iz sebe, temveč še iz nečesa drugega, kar nisi ti sam.

IGNAC: Ti pa si bil ves iz sebe takrat. Ves v njenem mezinu. In ona v tvojem, ki je bil, mimogrede povedano, zapackan od črnila.

JERNEJ: Najina ljubezen je bila čista.

IGNAC: Nobena ljubezen ni čista.

JERNEJ: To je bil najin prvi dotik.

KATRA: In zadnji. Potem si uvedel tak grozovit, naravnost fantastično totalitaren nadzor nad slednjim gibom mojih in njegovih rok, da se je vse spogledovalo. Se še spominjaš, kako sta Rudi in Blaž nekega dne bruhanila v smeh? Tako sta se krohotala, da smo ju morali politi z vodo — z zadnjo vodo, ki nam je ostala. Takrat je bila namreč suša. Studenec v naši bližini je presahnil. Kljub temu pa smo morali Rudija in Blaža politi z vodo, ker krč smeha ni hotel ponehati. Ko je bilo smeha konec, si ti skočil na mizo — ne, sam sebi na glavo si skočil — in stoječ na nji tulil, da smo ostali brez vode. Od takrat so ti pravili naš vòditelj.

IGNAC: Moje ogorčenje je bilo upravičeno. Vso pravico sem imel do njega.

JERNEJ: Ampak pravica, ki ima tak obraz, kot je bil tvoj takrat, vzbuja smeh. In po pravici. Ne zameri, če te spominjam na vse to. Vem, da si že zdavnaj pozabil — ampak jaz nisem. Bil sem vesel človek in sem si zapomnil predvsem vesele stvari. Tudi moj odhod na ono stran ni bil tako žalosten, kot se je zdelo. Smejal sem se, ko sem gazil sneg čez Karavanke. Tako da so me morali drugi opozarjati, naj se ne režim na ves glas, ker bi nas utegnili Nemci slišati. Pa ti, si me slišal?

IGNAC: Jaz? Kako naj bi te bil slišal?

JERNEJ: Ne vem, kako — Mislil sem, da me slišiš. Smejal sem se tebi. Na ves glas sem se ti smejal. Čudno, da me nisi slišal.

IGNAC: Zakaj si se mi smejal?

JERNEJ: Kaj jaz vem, zakaj. Res pa je, da sem tudi klel vmes. Si slišal vsaj moje kletve? Oh, ko bi jih bil! Mraz bi ti šel po kosteh. Saj je šel celo meni, ko sem sam sebe poslušal. Ne verjamem, da me nisi slišal.

KATRA: Posebno ker je po njegovem odhodu zavladovala v naši luknji taka čudna tišina. Vsi smo molčali. Razen tebe. Ti si govoril — kakor vedno, ampak vseeno drugače. Tvoj glas ni bil več tvoj glas. V njem je manjkalo nekaj pomembnega. Tvoja pomembnost. Prav res, zdelo se mi je, da je z Jernejem odšel tja na ono stran tudi del tebe. Škoda.

IGNAC: Zakaj?

KATRA: Zato, ker je bil to boljši del tebe. Tvoja boljša polovica — tako rekoč. Ti pa si hotel, da bi postala tvoja boljša polovica jaz. Smešno. A včasih me je le imelo, da bi stopila k tebi.

IGNAC (*presenečen*): Res?

KATRA: Kadar sem med branjem Silvia Pellica naletela na kakšno neznano besedo.

IGNAC (*skriva bes*): Samo zato?

KATRA: Strmela sem v tisto besedo in tuhtala, kaj pomeni. Ne vem, kaj bi bila dala, da bi izvedela. Včasih se mi je o takih besedah sanjalo. Še zdaj se jih spominjam. Mingherlino — concionatore — portinsegna — Kaj pomeni to portinsegna? Pomeni zastavonoša? A? Daj povej. Smešno — a še zdaj me muči, da tega ne vem.

IGNAC: Če bi me bila vprašala takrat, bi ti povedal — zdaj pa? Kakšen smisel ima vse to? Saj te že toliko let ni več. Mar ne veš, da si mrtva? Da te ni? Čemu me nadleguješ s temi besedami?

KATRA: Ker one nadlegujejo mene.

IGNAC: Menda nočeš reči, da si prišel sem samo zato, da ti povem, kaj pomeni portinsegna? Ali mingherlino?

KATRA: Ne samo zaradi tega.

IGNAC: Zakaj si molčala?

KATRA: Jaz? Ah, molčala sem, ker nisem mogla govoriti s teboj. Sicer pa so molčali tudi drugi — Vsi so ti zamerili, ne, da si izbral ravno Jerneja, temveč to, zakaj si ga izbral.

IGNAC: Zakaj sem ga izbral, veš. Vsi ste vedeli.

KATRA: Res, vsi smo vedeli.

IGNAC: Izbral sem ga, ker nisem hotel, da bi — Sicer pa, čemu ponavljati, kar že veš.

KATRA: Sklical si sestanek in zahteval, da se zarota molka prekine — Ko pa kljub tvojemu predavanju, v katerem si se skliceval celo na Marxa in Stalina — nekakšne citate si nam povedal — ko kljub vsemu nihče ni rekel nobene, si zatulil: Svinje! Zakaj molčite? Hočete s tem protestirati zoper to, da sem izbral ravno Jerneja? Bi rajši, da bi vas? Takrat sta se Rudi in Žane spogledala in Rudi je prvi spregovoril: »Čuj, tovariš vòditelj —« »Vòditelj!« si ga prekinil. »Kdo je vòditelj? Kdo je vòditelj? Jaz, da sem vòditelj? Ne, jaz nisem nikak voditelj, če pa bi že bil voditelj, ne bi bil vòditelj, temveč vóditelj,« je rekel Rudi mirno, ti pa si skočil k njemu in ga zgrabil za bluzo, tuleč: »Ponovi!« In ko je on ponovil, ravno tako mirno kot prej: »Vòditelj«, sem se jaz začela prav po tihem hihitati. Nisem verjela, da se lahko človek spremeni v soho kakor Lotova žena, ampak tisti hip si se ti spremenil. In kot soha bi menda tudi obstal, da ni pristopil Blaž in te stresel, v skrbi, kaj je s teboj. Oprosti, da te spominjam vsega tega, gotovo ti ni prijetno, ampak meni je vse to ostalo v tako živemu spominu —

IGNAC: Tebe *ni*. Zato se ne moreš spominjati.

KATRA: Sposodila sem si pač tvoj spomin. V sanjah je to mogoče.

IGNAC: Torej res sanjam? Je to samo sen?

KATRA: S stališča onstranstva. S stališča onstranstva je tostranstvo samo sen.

IGNAC: Je sen ali ni sen?

JERNEJ: Je sen in ni sen. Ampak to ni važno.

IGNAC: Zate ne, ki si mrtev, zame, ki sem še živ, pa je. Če je samo sen, se lahko zbudim.

JERNEJ: Ako ti mi dovolimo.

IGNAC (*ki postaja vse bolj nemiren*): Oprosti! V ustavi države, ki ji pripadam, je zapisano, da imam kot njen državljani osebne pravice —

JERNEJ: V sanjah jih nimaš.

IGNAC: Da jih nimam? Kdo mi jih je vzel?

Nastopi BURJA še najbolj podoben komedijantu iz že zdavnaj pozabljenih časov — po obleki in obnašanju

BURJA: Mi.

IGNAC: Kdo ste vi?

BURJA: Mogoče tvoji osvoboditelji.

IGNAC: Lepi osvoboditelji, ki vzamejo človeku svobodo.

BURJA: Ko sem bil še mlad, sem rad nastopal v komedijah. Seveda na podeželskih odrih. Ampak, prosim vas, kateri oder pri nas, tudi najmanj podeželski, ni bil takrat podeželski? Potem se je seveda spremenilo. Danes je ravno narobe. Noben oder, tudi najbolj podeželski, noče biti več podeželski. Vsi so osrednji — No, in ker je najbrž take vrste osrednji oder tudi ta, ne napravim posebne škode, če na njem nastopim še jaz — Kdo da sem, zala gospodična? — Jaz sem Severin Burja.

KATRA: Ste bili igralec?

BURJA: V svojih mladih letih — potem pa sem se ukvarjal s povsem drugačnimi stvarmi. Bil sem marsikaj in nič. Videl sem dosti sveta, svet pa mene ni videl. Zato sem nekega lepega dne sklenil prisiliti ta svet, da bi me videl. In sicer s tem, da mu pokažem, kako vidim jaz njega. Postal sem lutka. Glavni in najbolj pomembni — kakšna lepa beseda, dokler je niso začeli uporabljati za vsako priložnost nepomembni ljudje — Skratka, postal sem prvi lutka slovenskega naroda, vse dokler — nisem srečal tegale tu (*pokaže na Ignaca*), ki je hotel spremeniti mene iz lutkarja v lutko.

MATJULA: Zanimivo, ne?

IGNAC: S kom se pogovarjaš?

MATJULA: S prividi.

IGNAC: Kakšnimi prividi?

MATJULA: Tvojimi.

IGNAC: Če jih vidiš, niso prividi.

BURJA: Ne, nismo. Vsaj kar se mene tiče, nisem. Jaz sem živ človek — nič manj živ kot takrat, ko si me ti hotel spremeniti v lutko.

IGNAC: Ni bilo treba, ker si to storil že sam. Se ne spominjaš več, kakšen si bil, ko sem prišel v vaš kolektiv za umetniškega voditelja?

(Katra in Jernej se spogledata in nasmehneta)

BURJA: Kakšen neki?

IGNAC: Prav takšen, kot si še zdaj. In to je dovolj slabo zate.

BURJA: Še slabše pa zate. Zato ker sem jaz tak, kot sem, si ti ob svoj popoldanski počitek. Jaz ga ne potrebujem, ker že lep čas ne jem več. Razen nekaterih specialitet — ena teh si ti, Ignac. V bistvu ti vračam samo tisto, kar si storil meni ti. Smešno, ne? Takle pajac pa požre velikana.

IGNAC: Med lutkami je res bil.

BURJA: Saj to je tisto. Bil sem velikan v svojem svetu. Ti pa si si ta moj svet prisvojil in me iz njega izgnal.

IGNAC: In to je bilo dobro zate. Šele ko si se znova znašel med ljudmi, si opazil, da nisi velikan. Da si človek — človek, ustrojen po naši meri.

BURJA: Ne izgovarjaj se, Ignac. Rajši povej, kako je bilo.

BURJA: Spravil sem te v Teater lutk.

MATJULA: On pa te je spravil iz njega. Ti nisem rekla, kaj se bo zgodilo? Ko si prišel k meni in mi povedal, kaj si storil, sem vzdihnila: Bog ti pomaga!

BURJA: To je bilo takrat, ko je bil tudi on sam hudo pomoči potreben, ker je imel predolg jezik za svojo kratko pamet.

IGNAC (*jame kričati kot obseden*): Kdo pravi, da je moja pamet kratka?

BURJA (*osupel nad nenadnim povsem neobvladanim izbruhom*): Jaz, za božjo voljo.

IGNAC (*še vedno ves iz sebe*): Za božjo voljo? Kakšen popravek neki ima ta božja volja z mojo pametjo?

MATJULA: Najbrž je pač kratka po božji volji.

IGNAC (*kot prej*): Trdiš tudi ti, da sem kratke pameti?

MATJULA: Katera pamet pa ni kratka?

IGNAC (*preteče*): Moja! Razumeš? Moja. Ali nisi brala, kar sem napisal?

MATJULA: Ti — ampak tvoja pamet in tvoje pisanje, kolikor lahko presodimo s svojo pametjo, nimata nobene zveze. Saj pišeš zato, ker si nespameten. Da nisi, ne bi pisal. Rajši bi spal, da bi se prespal.

IGNAC: Naspal! Kako naj se naspim v taki družbi.

MATJULA: Zakaj je ne odsloviš?

IGNAC: Misliš, da jih ne bi, če bi se dali odsloviti? (*Tiše*) Pa se ne dajo.

MATJULA: Kaj hočejo od tebe?

IGNAC: Resnico.

MATJULA: Zakaj jim je ne daš?

IGNAC: Matjula, ti tega ne razumeš.

MATJULA: Ne daš je, ker resnice v tebi ni. V tebi je vse laž.

BURJA: In to je še najbolje, kar imaš — ker znaš lagati duhovito. Pravzaprav si duhovit le, kadar lažeš.

IGNAC: To je laž.

MATJULA: Misliš?

IGNAC: Že spet se igraš z besedami.

BURJA: Vsi se igramo z njimi. Ampak ti jih potem, ko se z njimi poigraš, povrhu še požreš, dragi Ignac. (*Se obrne k prisotnim*) Tako je bilo. Ko sem ga napravil za svojega pomočnika, je sédel za mojo mizo in rekel: Burja, ti si genij. O tem ni dvoma. In zdaj mi povej, ali je modro, da se tak genij ukvarja z banalnostjo administracije? Prepusti jo meni, ti pa fantaziraj — ustvarjaj, piši, riši, pripravljaj nove predstave. In glej, da skriješ vanje čim več resnice o naši neresničnosti. Pretental me je. Ni minilo leto dni, ko je bil gospodar on, jaz pa pomočnik.

IGNAC: Lakaj.

BURJA: Jaz?

IGNAC: Tako si vsaj takrat trdil. Rekel si, da si moj lakaj.

BURJA: Ne, pač pa da me hočeš spremeniti v svojega lakaja.

IGNAC: Ni bilo treba, ker si v resnici bil.

BURJA: Lakaj?!

IGNAC: Stal si po cele dneve pred Teatrom lutk in me vsakemu, ki je prišel mimo, obrekoval. In sicer z izrazi, ki jih uporabljajo samo lakaji, kadar obrekujejo svoje gospodarje.

BURJA: Ste ga slišali? Jaz ga nisem. Ne, te nezaslišane laži nisem slišal. Če je kdo koga obrekoval, je on mene. Trdil je, da sem starokopitnež in da me je talent, ki je vedno na strani avantgarde, zapustil. Poleg tega je trdil, da nisem samo starokopitnež, temveč tudi strahopetnež, ki si ne upa ničesar več tvegati. Ko pa sem mu pokazal eno svojih najnovejših satiričnih igrice, jo je odklonil.

IGNAC: S pripombo, da je sicer vsaka duhovitost neodgovorna, da pa ni vsaka neodgovornost tudi duhovita. Tudi tista tvoja ni bila.

BURJA: Ker je merila vate.

IGNAC: Pa ni zadela.

BURJA: Ti, dragi moj Ignac, si imeniten, bistroumen, neverjetno iznajdljiv, vsestransko uporaben in razgledan pa tudi neusmiljeno dosleden in nepopustljiv — lump. Drznil si je spraviti igro, ki je ni napisal nihče drug kot Severin Burja — v svoj direktorski predal! In ko bi bil ta predal vsaj tak, kot se spodobi: ampak tam je vse, kar hočeš — ja, tudi posušen, plesniv trapistovski sir je tam, olupki pasje salame s porabljenimi zobotrebcami in povrhu še mišji kakci! Vse nepospravljeno kot v tvoji glavi.

IGNAC: Mislil sem, da te vsaj smrt spametuje, pa bi rekel, da te ni. Prosim te, upoštevaj, da tu nisi sam.

BURJA: To je res. (*Katri*) Oprostite. Vas, gospa, ni ustvaril bog, ker lepota ni od boga, pač pa od hudiča. Zato sem, vsaj kar se mene tiče, vedno bežal pred njo. Mene je predvsem mikalo tisto, kar je bilo grdo, umazano, skaženo. Mogoče se da iz tega razložiti tudi mojo dolgoletno nagnjenje do tega pajaca Ignaca.

IGNAC: Oprosti, jaz nisem pajac.

BURJA: Ne vem, kaj nisi, vem pa, kaj si. Razen tega pa nisem prišel sem nepovabljen. Klical si me.

IGNAC: Klical? Jaz? Zakaj naj bi te klical?

BURJA: Mogoče zato, da bi ti, ker sem, kar sem, namreč Burja, dušo prepihal. A kako? Saj nimaš duše.

IGNAC: Zato pa imam živce!

BURJA: In sicer slabe.

IGNAC: Slabe. Ampak pomni: vsa dobra umetnost nastaja iz slabih živcev.

BURJA: In nam gre zato na živce.

IGNAC: Umetnost, ki nikomur ne gre na živce, je ničvredna. Sicer pa, kar se Slovencev tiče, ti imajo dobre živce. Kako bi sicer že toliko stoletij prenašali — sami sebe? In svojo zgodovino.

MATJULA (*ki je medtem spet prišla v sobo*): No, kako ti je všeč?

IGNAC (*tiho*): Bog pomagaj! Še ne misliš nehati s tem? To je res vol, ampak vol s perspektivo.

MATJULA: Zakaj pa šepečeš?

IGNAC: Je šepetanje škodljivo? Prepovedano? Smešno?

MATJULA: Gotovo, saj sva sama v sobi.

IGNAC: In če nisva sama?

MATJULA: Kaj je s teboj? Sanjaš?

IGNAC: Ja, sanjam, Matjula, sanjam. Zbudi me! Moja budilka je pokvarjena. Že zdavnaj bi morala zvoniti. Mudi se mi: na sejo redakcijskega sveta moram —

MATJULA: Rekel si, naj te ne budim, ker hočeš po kosilu počivati.

IGNAC: Lep počitek! Zdaj pa prideš še ti s tem svojim volom, od katerega zavis, ali postanem končno v tej družbi faktor, ki nekaj pomeni, ali pa ostanem —

MATJULA: Kolofaktor, ki ne pomeni nič.

BURJA: Iz njegovih ust še nikoli ni prišla resnica, le da bi ji on s svojim jezikom prejel rebra polomil.

IGNAC: Še zmerom bolje, da jaz polomim rebra resnici, kot da bi jih resnica meni.

BURJA: Kakor takrat, ko so te zasliševali zaradi razmer v Teatru lutk. Svoje zasliševalce si spravil ob sapo.

IGNAC: Verjetno.

BURJA: — ker te niso mogli pripraviti do tega, da bi nehal prepevati —

IGNAC: O grehah njihovih prijateljev.

BURJA: Sem bil jaz njihov prijatelj?

IGNAC: Ne vem, vem pa, da o tebi nisem zinil nobene besede, ki bi —

BURJA: — ki bi vsaj od daleč spominjala na resnico. Natvezil si jim, da je prišlo do krize, ker moja satira ni več konstruktivna. Ker je konzervativna — anarhoidna — varietejsko konvencionalna —

IGNAC: Kaj bi rad od mene? Pet let je že, odkar so te upepelili — naše najdražje pokojnike namreč zdaj upepeljujemo, burja je raznesla Burjin pepel po slovenski zemlji — tako si naročil v oporoki. Zdaj pa hočeš, naj bi si s tem tvojim pepelom jaz glavo posipal. Kaj bi rad od mene?

BURJA: Priznaj.

IGNAC: Kaj naj priznam? Tebi nisem storil ničesar —

BURJA: — dobrega.

IGNAC: Pa tudi hudega ne. Kdaj boš že razumel, da ničesar ne razumeš? Na tistem zaslišanju se nisem podelal v hlače, temveč se le delal, kot da sem se podelal — In če sem toliko govoril, nisem govoril, ker bi se jaz bal njih, pač pa zato, ker sem videl, da se oni bojijo mene. Preveč sem vedel, oni pa premalo.

BURJA: Od takrat naprej pa so vedeli vse. Zato so te tudi nagradili. Postal si moj naslednik. Zagospodaril si v svetu, ki sem ga ustvaril jaz — in potem si ta svet uničil. Teater lutk si spremenil v Teater Pajaca Ignaca.

IGNAC: In ti si ga seveda še tisti dan zapustil. Vihral si okrog, ves našemljen v svoje pijano ogorčenje in s togotno vzvišenostjo udrihal po meni, dokler te ni nekoč, ko si zamahnil le prehudo, zadela kap —

BURJA: Moja kap je zadela tudi tebe. Opomogel si od nje ne boš nikoli več. *(Ko Burja vzame jabolko s police in ugrizne vanj.)*

IGNAC: Prosim te, nikar! Vse doslej sem bil prepričan, da se mi samo sanja — zdaj, ko vidim, kako ješ moja jabolka, pa mislim, da se mi mogoče samo sanja, da sanjam — Tudi v tem sem živo nasprotje Slovencev, ki se jim niti ne sanja, da le sanjajo. — Nehaj že gristi. Nehaj!

BURJA: Tako je propadel Teater lutk. Zaloputnil sem vrata za seboj in to tako glasno, da je celo Ignac utihnil, kar je bilo — to morate priznati — že zelo lep uspeh. Šele čez nekaj hipov je vzkliknil: »Burja, ne bodi burja!« Ampak mene takrat že ni bilo nikjer. Sploh me potem ni bilo nikjer, kljub temu pa sem bil povsod. Hodil sem križem po deželi in povsod, kamor so me povabili, igral eno samo zgodbico. In to zgodbico o Pajacu Ignacu.

IGNAC: Dokler te ni bilo konec.

BURJA: Ne, postal sem del brezkončnosti. Ti si me ubil.

IGNAC: Jaz — tebe?

BURJA: Kakor miš slona. Veste, kako ubije miš slona? Zleze mu v stopalo in gloda in grize — in slon podivja in ko divja, pohodi vse, kar mu pride naproti, tudi svoje prijatelje, vse dokler ne ostane sam s svojo mišjo v nogi in pogine.

IGNAC *(histerično — kot bi cvilil)*: Jaz nisem miš v tvoji nogi! Nisem!

MATJULA *(pride iz sobe)*: Kaj praviš, da nisi?

IGNAC *(Burji)*: Jaz nisem miš v tvoji nogi!

MATJULA: Ne, nisi, brez skrbi. V mojih nogah je marsikaj, revma, leta, želja po lepših nogah, želja, da bi koga — na primer tebe — kam brcnila, ampak da bi bil v mojih nogah ti in povrhu še v podobi miši, se pravi v pomanjšani izdaji živali, katere imena ne maram niti omeniti, ne, tega nisem nikoli trdila. Res pa je, da si, če te natanko pogledam, podoben miši, ki gloda.

IGNAC: Jaz ne glodam.

MATJULA: Glodaš. *(Odide.)*

BURJA: Glodaš.

IGNAC: Ne, glodaš ti, in sicer moja jabolka. Nehaj že! No, zdaj pa je sedel še na moja očala! *(Pobere očala z zofe, kamor je Burja sedel.)* In ne le sedel — zdrobil jih je.

BURJA: Ná — dam ti svoja. Poskusi. Mogoče ti bodo prav — čeprav tebi nikoli ni prav, kar je prav drugim. *(Mu dá svoja očala. Ignacu se obraz spači.)* Kaj je?

IGNAC: Strašno!

BURJA: Kaj je strašno?

IGNAC: To, kar vidim.

BURJA: In kaj vidiš?

IGNAC: Sam sebe. Ne, tega ne prenesem več. Kamor se ozrem — vsenaokrog ne vidim nič drugega kot sam sebe —

BURJA: Kaj nisi tega vajen?

IGNAC: Vrh vsega pa sem prosojen! Prosojen! Se pravi, da lahko gleda skozme vsak, kdor hoče,

BURJA: In te spregleda.

IGNAC: In kar je najbolj presunljivo: tisti drugi konec mene ni moj, temveč tvoj. Tvoj konec je moj konec.

Dovolj, dovolj! Matjula! Zbudi me! To ni popoldanski počitek. Zbudi me! Matjula, slišiš!

MATJULA: Kaj bi rad?

IGNAC: Zbudi me, prosim te. Zbudi, zbudi!

MATJULA: Ne morem, ker sem tudi sama zadremala.

IGNAC: Se tudi tebi sanja?

MATJULA: Ne, jaz sanjam samo, kadar slikam. Moje sanje so moje slike. Prednost nas umetnikov je tudi v tem, da ne sanjamo zastonj, ker svoje sanje lahko prodamo in si za izkupiček kupimo čebulo, solato —

IGNAC: Ali pa Knorrov golaž in z njim kvarimo sanje drugim. (*Ukazujoče*) Zbudi me!

BURJA: Ne boš se zbudil.

IGNAC: Bom večno sanjal te sanje?

KATRA: Kdo bi verjel, da je od takrat minilo že toliko let. Vsega se ne spominjam. Trdili so, da je bila naša tiskarna izdana. Zanja da smo vedeli samo štirje. Ona dva, ki sta padla, pa ti in jaz. Da bi izdala tovariša, ki sta padla ob napadu na bunker, medtem ko sta šla na zvezo, da ni verjetno, torej sva ostala le še midva. Kateri od naju je kriv? so rekli. Ti Katra ali Ignac. Pojasnila sem jim, da nobeden, da nas je izdal dim, ker nismo olupili drv, kot bi bili morali. Zakaj jih nismo? Povedala sem jim, da si ti tako ukazal. Bil si hud, da še ni zakurjeno in ko so rekli, da je treba še drva olupiti, si jih ozmerjal, češ da bi bili morali na to misliti že prej — zdaj pa naj zakurijo kar s takimi, ker te zebe in ne misliš prezebat zaradi njihove malomarnosti. Vprašali so te: »Je to res?« In kaj si storil ti? Postavil si me na laž.

IGNAC: Ne spominjam se, Katra, ničesar in se tudi nočem spominjati. Zakaj mi hočeš vzeti pozabo — edino, kar me čuva pred preteklostjo? Pusti mi, kar je moje. In čigava je moja pozaba, če ne moja?

KATRA: Potem so mi pokazali mojega Pellica. Vprašali so me, kaj pomenijo besede, ki sem jih podčrtala. Povedala sem jim, da ne vem, in da sem jih podčrtavala ravno zato. Niso mi verjeli. Obrnila sem se k tebi.

IGNAC: Mogoče. Jaz tega nisem videl.

KATRA: Ker si se obrnil stran. Zakaj si se obrnil stran?

IGNAC: Tvoje izjave, da si podčrtovala neznane besede na moj nasvet, nisem mogel potrditi —

KATRA: Ker si se bal. Ampak česa, Ignac, si se bal? Saj ti nisi bil sumljiv.

IGNAC: Kako da ne? Že od nekdaj me sumijo — vsi. Sumijo, da nisem, kar sem, temveč nekaj dosti slabšega. Tudi ti me imaš za dosti slabšega, kot sem.

BURJA: Če je to sploh mogoče.

KATRA: Zatajil si, da si mi svetoval, naj besede, ki jih ne poznam, podčrtam, če pa nimam svinčnika, naj kar z nohtom potegnem črto pod njimi. Ko prideš do slovarja, si rekel, pa jih v njem poiščeš. Vprašala sem te, kdaj bo to. Ob prvem napadu na kakšno graščino, v kateri so se utaborili belogardisti, si odgovoril. Povedal si mi, da si že nekajkrat prišel do knjig ob takih priložnostih — tudi nekaj starih slovarjev da je med njimi. Grško-angleški, na primer, v štirih zvezkih. Žalibog da tretji manjka. Tudi nemškega si dobil. Lep, v rjavo usnje vezan. In še to si rekel, da imaš knjige spravljene v šoli pri Hruševlju. Vidiš, vsega se še spominjam. Tako natanko, kot da je bilo včeraj —

IGNAC (*ki mu pomenek že hudo preseda*): O vsem tem ne vem ničesar — poleg tega pa moram pisati. Mir! Pisati pomenke z Bodočnostjo. Zato ne sili vame s preteklostjo.

KATRA: Preteklost je, kar je preteklo. To pa ni in nikoli ne bo, dokler ne pretečeš tudi ti. Takrat si me zatajil. Če me niso obsodili, me niso samo zato, ker so opazili, kako si ob svoji laži zardel.

IGNAC: Poštenost včasih zardeva že ob sami misli, da jo ima kdo za nepošteno.

KATRA: A ti ne spadaš med take poštenjake. Se še spominjaš, kako je bilo potem?

IGNAC: Ah, zdaj pride na vrsto tisto. Kako so naju poslali — mene v brigado, tebe v odred in kako si potem — Prosim te, Katra — nikar! Nikar! Dovolj tega! Že več kot trideset let mi ponavljaš — Bolničarka si bila, ki je padla ob opravljanju svoje dolžnosti.

KATRA: Samo štirinajst sekund sem imela na razpolago — toliko, kolikor je trajal rafal iz mitraljeza, ki je kril ranjenca in mene. Splazila sem se z odejo do njega — ga prevabila nanjo in začela vleči proti zidu. Še šest sekund mi je ostalo. Vedela sem, ker sem štela — pravzaprav odštevala od štirinajst — Prišla sem že do štiri — Vlekla sem, kar sem mogla naglo, vendar pa pri tem pazila, da mi ne bi reševani zdrsnil z odeje, ker je bil klanec pod pokopališčem strm. Tedaj pa sem omahnila, ker je oni, ki je prej negiben ležal na odeji, planil pokonci in jo ubral na varno. Zmedla sem se in pri tem izgubila dve sekundi — in z njima tudi vse ostale, ki naj bi jima še sledile. Dobila sem rafal v noge, kljub temu pa ostala pri zavesti. Oni, ki sem ga reševala, se je medtem stisnil za pokopališki zid. Od tam se je ozrl proti meni. Najina pogleda sta se srečala. Toliko let je že minilo, pa me še vedno preganja misel, ali sem videla prav ali ne. Tisti ranjenec si bil ti, Ignac?

IGNAC: Bil — in ne.

KATRA: Kako to?

IGNAC: Ne morem zanikati, da sem bil, obenem pa bi bilo povsem abotno, da, neznanstveno trditi, da sta tisti človek, ki je strmел izza zidu proti

tebi, in jaz, ki stojim tu zdajle, ena in ista oseba. Nista. Trideset let in več je minilo. In teh trideset in več let je razveljavilo najino istovetnost. Jaz, draga Katra, ne odgovarjam zanj in njegova dejanja. Odklanjam odgovornost — na celi črti. Slišiš, odklanjam! Zapomni si to — upoštevaj — enkrat za vselej.

KATRA: Bojim se, da se visoki senat —

IGNAC: Visoki senat! Prosim te — kakšen senat neki? Ta prismojeni Burja in moj brat Jernej. Kdo predseduje temu vašemu senatu?

JERNEJ: Tvoja slaba vest.

IGNAC: Jaz nimam slabe vesti.

SLABA VEST, *primerno opravljena, le da je brez obraza, sede na svoje mesto.*

SLABA VEST: Jaz sem tvoja slaba vest. In zdaj povej — zakaj nisi šel po njo? Čakala je, da prideš.

IGNAC: Prepričan sem bil, da je mrtva. Samo oči mrtvecev strmijo tako, kot so strmele njene takrat.

SLABA VEST: Ne. Ti si vedel, da ni mrtva.

IGNAC: Mogoče sem res vedel — takrat. A danes ne vem več. Ne terjaj odgovora — pozabil sem.

SLABA VEST: Hočeš, naj ti pomagam?

IGNAC: Me misliš mučiti?

SLABA VEST: Vsaka slaba vest muči.

IGNAC: Samo moja slaba vest ne bo. Prepovedujem ti, da bi uporabljala za izsiljevanje priznanj brutalna sredstva.

SLABA VEST: Stopi sem pred sodni stol.

IGNAC (*ki se le ne upa upirati*): Tu sem. Kaj želiš?

SLABA VEST: Resnico.

IGNAC: Nikoli. Nočem se spomniti. Nočem! Nočem!

MATJULA: Kako se obnašaš? Se to spodobi za obtoženca?

IGNAC: Jaz nisem obtoženec.

MATJULA: Kaj pa si?

IGNAC: Tožilec! Obtožujem jih, da so ilegalno vdrli v mojo zasebnost in da hočejo s pomočjo torture izvleči resnico iz mene samo zato, da bi mi jo nato potisnili v sapnik in me zadušili.

SLABA VEST: Zakaj nisi šel po njo, ki te je rešila, čeprav bi se bil lahko sam, ker pravzaprav nisi bil ranjen?

IGNAC: Kako da ne, slaba vest. Ranjen sem bil. Če si res slaba. Čudno, da se v vseh teh dolgih letih nisi utrudila, ko hodiš za menoj in mi očitaš stvari, ki sem jih storil.

SLABA VEST: Zdaj ti očitam nekaj, česar nisi storil, pa bi bil moral. Namesto da bi priskočil na pomoč tovarišici, ki je zate tvegala življenje, si se potuhnil za pokopališki zid in gledal, kako umira — vsega nekaj korakov pred teboj. Te ni bilo sram?

IGNAC: Ranjen sem bil. Prvič —

SLABA VEST: Prvič? In kdaj si bil drugič?

IGNAC: Ne spominjam se.

SLABA VEST: Tudi jaz ne. Kam si bil ranjen?

IGNAC: V rokav.

SLABA VEST: V rokav. Tako so se kasneje šalili tvoji tovariši. Tudi Boštjan, ali ne, Jernej?

JERNEJ: Res je. Ko sem se srečal onkraj Karavank z njim, se je nasmehnil in rekel, če že vem, da je bil Ignac ranjen — in potem smehljaje dodal: V rokav.

IGNAC (*spet izbruhne*): To ni res! To je obrekovanje! Resnica pa je —

SLABA VEST: No, kaj?

IGNAC: Resnica je, da je bil moj rokav —

SLABA VEST: Kateri? Desni, levi?

IGNAC: Levi.

SLABA VEST: Potemtakem je bil desni zdrav?

IGNAC: Gotovo.

JERNEJ: Rokav? Ne vidiš, da te vleče za nos?

IGNAC: Seveda me. Že celih trideset let me vleče za nos. Se to spodobi za slabo vest? Če si sploh slaba vest? Da se ni kdo našemil vanjo in me zdaj plaši?

SLABA VEST: Ne, brez skrbi. Nihče se ni našemil. Sem, kar sem: tvoja slaba vest, ki ti zastavlja vprašanja, kakršna ume zastavljati samo ona. Tvoj desni rokav ni bil ranjen. Sledi iz tega, da je bila tudi desnica zdrava?

IGNAC: Seveda, zdrava je bila. Ampak levica —

SLABA VEST: Kaj je bilo z levico?

IGNAC: Ranjena je bila.

SLABA VEST: Kam? Pokaži.

IGNAC: Semle.

SLABA VEST: V kost?

IGNAC: Ne.

SLABA VEST: V meso?

IGNAC: Ja, v meso.

SLABA VEST: Ne v kožo? Ti ni posnela samo nekaj kože?

IGNAC: Ne samo nekaj: od tod — do tod.

SLABA VEST: Zakaj ne rečeš rajši od tu do tu?

IGNAC: Od tod — do tod, sem rekel

SLABA VEST: Da bi se zdelo več?

IGNAC: Kar precej kože je bilo prizadete. Skelelo je, kri je tekla. Ves rokav je bil krvav —

SLABA VEST: Ni čuda, saj je bil vendar ranjen. (*Jerneju.*) Imaš še kaj dodati?

JERNEJ: Nič. Ni s tem bilo povedano vse? Ali vsaj dovolj, da si lahko vsakdo ustvari svojo lastno sodbo o tem?

SLABA VEST: Mislim, da.

IGNAC: Upoštevaj, da mi je bilo takrat komaj dvajset let.

SLABA VEST: Dvaindvajset.

IGNAC: Ne bodi malenkostna.

SLABA VEST: Reci natančna.

IGNAC: Bil sem ranjen prvič —

SLABA VEST: No prav, pa prvič —

IGNAC: Kri, ki mi je zalila ro kav — in ob pogledu nanjo sem — Jernej!!!
Prosim te, ne smej se! Poznam ta tvoj smeh. Ne veš, da je zaradi tega smeha Kaj n Abla ubil?

JERNEJ (*mirno*): Vem. Ti pa si me zaradi njega poslal —

IGNAC: Pa menda ne misliš reči v smrt?

JERNEJ: Bliže smrti. Tako blizu, da sva kmalu za tem postala eno. Jaz in smrt sva eno.

IGNAC: Jaz in življenje pa drugo. Ne vidiš, kako poln življenja sem? Tako poln, da me je vsepovsod polno. Ti niti ne slutiš, niti sanja se ti ne, kaj vse počnem. Jaz sedim v trinajstih odborih, treh komisijah. Skozi moje roke gredo ne le rokopisi, ki naj se tiskajo, tudi denar, ki naj omogoči, da postanejo iz rokopisov knjige. Iz knjig uspešne knjige — iz uspešnih slavne, iz slavnih —

MATJULA: Že spet pretirava. Res pa je, da menda ni sveta ali odbora, kjer ne bi sedel tudi on. Hočeš objaviti ilustracije nekih basni. Ignac jih bo dobil v roke. Napišeš kuharske ali sanjske bukve, Ignac jih bo dobil v oceno. Hočeš prezidati dimnik, Ignac bo zlezal vanj, da si strokovnjaško ogleda vso stvar.

IGNAC: Laže. Prosim, zapišite: laže. Resnica je, da nisem še nikoli zlezal v noben dimnik.

BURJA: Kakšna sreča zanj. Namreč za dimnik.

SLABA VEST: Mir. Ne pozabite, kje smo — da je to sodišče. (*Smeh.*)

BURJA: Ne sodišče. Pekel. Pekel pajaca Ignaca in jaz sem eden hudičev v njem.

IGNAC: (*zakriči na ves glas*): Zbudite me! Zbudite me! Matjula, kje je budilka!?

(*Začne kot bi znorel tekati po sobi od enega kota v drugi kot kot večča*)
Zbudite me!

SLABA VEST: Ne boš se zbudil. Nikdar več.

IGNAC (*se sesede na posteljo*): Nikdar več?

SLABA VEST: Če ne priznaš.

ZAGOVORNIK — v opravi srednjeveškega pravdača — precej fantastičen:

Dovolite mu, če je že obtoženec, tudi pravico do zagovornika. (*Pristopi k tribunalu.*) Hočete resnico od njega — pa ne veste, da je resnica med vsemi nečloveškimi stvarmi najbolj nečloveška. Kaj vam bo ta vaša resnica? Ali nismo tudi mi taki? Vsakdo od nas se skuša znebiti resnice o samem sebi, ker nam je pač ta resnica breme. Čim hujša, tem hujše je breme. Naj mu zamerimo, ker je delal, kar dela vsakdo — če le more? Kdor ne more, se pod težo, ki je ni stresel s sebe, zlomi. In človeštvo — ali ni pozabilo večji del svojih smrtnih grehov? Zapisalo v svoje bukve in šolske čitanke samo tiste, ki niso preveč neznosni? Človeštvo da odkriva resnico o sebi? Dajte no. Po-

kopava jo sproti kakor mrlič. Tudi teh ne vleče s seboj v bodočnost. Poglejte mene.

(Šele zdaj vidimo, da Zagovornik ni nihče drug kot Matjula.)

Se čudite, da sem zagovornik ravno jaz? Zakaj? Mar ga nisem že od nekdaj zagovarjala? Za njegovim hrbtom — tam, kjer ponavadi drug drugega opravljamo. Drugače pa sem bila krivična do njega. Vsi so me povzdigovali, ker sem posvojila dvoje sirot. Pa sem ju res vzela iz gole dobrote? Smešno. Vzela sem ju, ker me je bilo strah v teh secesijskih sobah s previsokimi stropi. Take praznine nobeno pohištvo ne napolni samo živo bitje. Kar pa se teh živih bitij tiče, priznaj, Matjula, da nisi bila pravična, vsaj do njega ne. Samo zato, ker je imel za moj okus malo premajhen nos in ker ni bil simetričen. Kar pogledajte ga. Še zdaj je asimetričen. Levi uhelj in desni — je med njima kakšna podobnost? Nobene. Pa oči? Vedno se mi je zdelo, da iz levega strmi vame sova, iz desnega pa zajec. Vse, kar sem mogla, sem storila, da tega ne bi videla — zaman. Videla sem in sem se mu zato, ker me je motilo, tudi maščevala. Kako? Ne vem več. Pozabila sem, ker sem tudi jaz človek. Kljub vsemu se dobro razumeva. Oba imama namreč smisel za nesmisel. Z drugo besedo — humor. Rada se smejeva, ne drug z drugim —

IGNAC: Pač pa drug drugemu. Kadar pa se spravi nad naju oba kak tretji, ga vzajemno osmešiva.

MATJULA: Tudi vas, spoštovani sodniki, bova, če boste zahtevali vso resnico od njega. Kdo pa ve vso resnico o sebi? Niti Ignac ne, ki ve skoraj vse.

IGNAC: Naročil sem, naj naravnaš budilko na 15.45h.

BURJA: Noče zvoniti — in tudi ne bo. Komu naj zvoni? Saj smo vsi mrtvi.

MATJULA: Nehaj, ti stari komedijant, nehaj.

IGNAC: Kakšen počitek! Popoldanski počitek! Fej! Zbudite me! Matjula! Slišiš?

MATJULA: Ne vpij, da me ne zbudiš. Spim.

IGNAC: Na živce mi greš vselej, kadar takole trdno, živalsko slaboumno, odprtih ust spiš.

MATJULA: Ti pa mi ne greš na živce samo takrat, kadar spim.

IGNAC: Matjula, zbudi se, da me zbudiš.

MATJULA: Ne razumem te.

IGNAC: Tudi jaz tebe ne. Kako moreš takole spati, medtem ko tvojemu sinu grozijo, da se ne zbudi nikoli več — Ležeš po kosilu, da bi pol ure počival — in namesto da bi pol ure počival, padeš v roke demonom. Stran! Dovolj! Nočem vas več videti ne slišati. Dovolj! Budilka, kje si? Zbudi me. Bij! Zate sem dal 13.735 starih dinarjev, šele pred tremi tedni sem te kupil. Samo delaš se, da si pokvarjena, čeprav nisi — Ali pa si. Pri nas je vse pokvarjeno. Zrak, konzerve, birokrati. Zakaj bi ne bila tudi moja budilka? *(Vzame budilko v roke in kriči)* Zbudi me, če ne — Ne bom te nosil urarju, da te popravi, ob tla te treščim

in ko te razbijem, me zbudiš. (*Jo vrže ob tla.*) Glej, glej — na tleh, razbita — jaz pa se kljub temu še nisem zbudil.

SLABA VEST: In se tudi ne boš. Nikdar več.

BURJA: Mora te bo tlačila, magari celo večnost. Jaz na primer bom spal kar v tvoji postelji. Niti rjuh ne bom menjal, ker so, kot vidim, še sveže. Prav lepo dišijo, vonj po opranem perilu me je že od nekdaj navdajal z nekakšnim prav posebnim, po terpentinovem milu dišečem zaupanju v življenje. Imenitno. Kakšno razkošje.

IGNAC: To je nezaslišano! (*Ko Burja leže v njegovo posteljo*) Ven iz moje postelje! Ven! Ven! Če nočeš zlepa, boš šel zgrda! (*Vrže v Burjo vazo, ki jo pobere z mize. Ko vaza Burji ne prizadene nič hudega, kot bi bil iz zraka, vrže proti njemu stol.*)

BURJA: Ne pozabi, da sem zdaj duh.

IGNAC: Če si le duh, ne potrebuješ stanovanja.

BURJA: Kaj pa ti veš, kaj duh potrebuje?

IGNAC: Telo — telo potrebuje, a ti ga nimaš. In ker ga nimaš, ti je tudi postelja odveč.

BURJA (*uživajoč v postelji*): Ne moti me. Rad bi spal.

IGNAC: Spal!

BURJA: Navsezadnje sem vendarle mrtev. In mrtveci potrebujejo spanja — dosti spanja.

IGNAC (*Publiki*): Sporočiti vam moram, da so vdrlí v moje stanovanje bivši ljudje — skratka, duhovi. Da duhov ni? Kako da ne! Eden njih leži v moji postelji — kar v čevljih — in smrči. Slišite? (*Pokaže proti Burji.*) Da duhovi ne smrčijo? Mogoče pa so med njimi izjeme. In ena izmed teh izjem je v moji postelji. Nehaj — nehaj, ti pravim! — Je med vami kdo od stanovanjskega urada? (*Kot da telefonira.*) Vi? Odlično. Mislil sem, da več ne eksistirate — da so vas ukinili kot ostanek države. Mi neprestano ukinjamo ostankе države — in ko jih ukinemo — ti ostanki ostanejo med nami in širijo okoli sebe neprijeten zadah, ker jih nihče ne odstrani. Kaj da bi rad? Deložacijo. Kako? Pravite, da imajo tudi bivši ljudje pravico do stanovanja? Ampak ne do mojega! Kaj da razumem pod temi bivšimi ljudmi? Z eno besedo — pokojnike, ki mi ne dajo pokoja. Naj se obrnem na pogrebni urad? Kdo bi pokopaval že pokopano. Ne gre za žive ljudi, ki so umrli, temveč za mrtve, ki še živijo. Potemtakem za duhove. Da so duhovi ostanek mysticizma? Ampak ta ostanek mysticizma se je naselil pri meni — in to brez stanovanjske odločbe — samovoljno. Da vi ne preganjate ostankov mysticizma? Zato pa ti ostanki mysticizma preganjajo mene. Vdrlí so v mojo zasebnost. Kako? Da je moja zasebnost moja zasebna stvar? Da se ne mislite mešati vanjo? Kaj pa boste? Boste samo sedeli križem rok in gledali, kako se mešajo vanjo drugi, takšni, ki je, namreč zasebnosti, nimajo več? Kdo ve, če niso prišli sem ravno zato, ker je več nimajo. Mogoče mi jo hočejo vzeti, da bi si jo razdelili med seboj na tri polovice. Tako bi prišla na vsakega od njih polovica moje zasebnosti. Kako pravite, da moje matematike ne razumete? Da ene same stvari ni mogoče razdeliti na troje

polovic? Motite se. Ne veste, da je mnogo držav, in da jih bo menda čedalje več, kjer so razdelili zasebnost na tri polovice. Tista tretja je ostala zasebniku. Pri nas bi lahko šli še nekoliko dalje. Lahko bi tisto tretjo, ki je drugod ostala nezaščiten, zaščitili. S posebnim zakonom. Ali še bolje — z zbirko zakonov. V ta namen bi bilo morda celo umestno osnovati posebno skupnost za zaščito tretje polovice zasebnosti. Morda bi kazalo celo preučiti, ali ne obstoji dovolj možnosti, da ta skupnost prerase v interesno skupnost za zaščito tretje polovice osebnosti. Pri evidentiranju kandidatov za vodilna mesta nikakor ne bi smeli pozabiti na Severina Burjo. Da je že mrtev? To ne moti. Večina kandidatov je. Tisti, ki ni, pa postane mrtev brž, ko skuša oživet. Poleg tega bi bilo treba — le malo je manjkalo — pa bi bil pozabil, ustanoviti tudi zavod za preučevanje tretje polovice osebnosti — ali morda kar posebno raziskovalno skupnost. Edini pomislek, ki se bo verjetno pojavil, je okoliščina, da problemi tretje polovice zasebnosti še niso bili raziskani. Pri nas namreč najraje raziskujemo že raziskano. To je lažje, pa tudi donosneje. Naši doktorji znanosti mi lahko to potrdijo. Je tu med vami kdo, ki ni doktor znanosti? Vi? Čudno. To si moram za beležiti za svoje Pogovore z bodočnostjo. (*Piše.*) Srečal sem človeka, ki ni doktor znanosti. Kako se je moglo to zgoditi, ne vem. Treba bo stvar raziskati. Vidite, pa smo spet tam. In vsaka stezica povede te v Rim — in vsaka misel k raziskovanju. — Ne upam se ozreti. Povejte mi. So že šli? Če so, Burja gotovo še ni. Dajte, da se zbudim. — Ven! Ven! Ven! Če ne bom streljal! (*Vzame samokres.*)

MATJULA (*Vstopi*): Kaj je to? Streljaš?

IGNAC: Če bi imel bombnik, bi tudi bombardiral. Človek, ki je bombardiral svoje sanje. Dober naslov za kakšno farso, ali ne? Sem še vedno tu? In to v copatah? Torej sem streljal na svoje sanje v copatah. Smešno. Sicer pa kaj ni smešno v tej deželi? Vse. Razen smeha. Ta ni smešen. Smešno!

BURJA (*njegov glas*): Ne, dragi Ignac. Tudi tvoj smeh ni. V njem je skrit strah — strah, da sem mogoče še vedno skrit kje tu.

IGNAC: V postelji te ni več.

BURJA: Pa pod posteljo? Poglej, mogoče sem tam.

IGNAC (*res pogleda pod posteljo, zavpije in odskoči*): Res je. Tam je. Prosim te, Burja, se ti ne zdi, da je te tvoje burke dovolj?

BURJA: To ni moja burka.

IGNAC: Kaj pa potem?

BURJA (*zleze izpod postelje*): Tvoj pekel. In jaz igram hudiča v njem. NE igram. Jaz SEM tvoj hudič. Ti si se me že od nekdaj bal in ker si se bal, si bil besen name. Ta tvoj strah pred menoj te je poniževal v tvojih lastnih očeh. Zakaj si se me bal? Ne veš? Jaz pa. Zato, ker si že takrat, ko sva se prvič srečala, slutil, da bom nekoč hudič v tvojem pekl.

IGNAC: Norec! Kako da se nisem spomnil že prej. Da sem se, bi vsega tega z vašim tribunalom vred ne bilo. Vse preradi pozabljam, v kakšnem veku živimo. V veku neskončnih možnosti, ki jih ima končnost, človek

imenovana. Poglejte! Tu je ena izmed njih, ki nas na najpreprostejši način zavaruje pred vsemi nadlogami — tudi pred teboj, ki hočeš biti moj hudič.

(Odpre vratca svojega bifeja, ki pa je bolj založen z zdravili kot s pi-jajo. Zmagoslavno, z eno od škatlic v roki:)

Poglej! Tu je moja obramba! *(Kazaje tableto, ki jo s precejšnjo, že kar profesionalno izurjenostjo izlušči iz stročnice.)* Zadostuje že ena zoper vse, kar vas je tu, glede na to, da ste, kar ste, pa ne bo nič hudega, če malce predoziramo. Glej, Burja, tale je zoper tebe in Teater lutk. *(Dene tableto v usta z norčavo izzivalno kretnjo.)* In ta zadnja zoper tebe Matjula, in zoper tvojo obrambo. Ne potrebujem je. Imam boljšo od tvoje, neprimerno boljšo!

(Zlekne se v svoj gugalnik, použije še zadnjo tableto, prekriža nogo čez nogo in roke na prsi igraje brezskrbnega in nekoliko pobalinskega pišmeuharja, porogljivo gledajoč v senat.)

Tako, zdaj si lahko gledamo iz oči v oči. Lahko vam kažem jezik, osle — vi pa meni kar hočete. Tudi moje grehe. Kje imate še kakšen greh, da mi ga pokažete? Prosim, na dan z njim! Jih nimate več v zalogi. Vam jih je zmanjkalo? O, imate jih, imate, vem — tudi na dan bi jih privlekli, če ne bi vedeli, da mi z njimi ne morete več do živega. Ste razočarani, ker se s tem neha vaša strahovlada? — Ah, dvajseti vek. — Hvala ti, dvajseti vek! Nemiren si, poln nemira — a zato pa tudi pomiril. Jaz jim pravim na kratko — mirila. Čudno.

(Pojavijo se neprijetni, bučni glasovi in muzika iz sovražne neresnič-nosti.)

Kaj pomeni to?

MATJULA *(ki se edina ni spremenila v pošast, temveč mirno sedi v svojem naslanjaču in plete volneno jopo)*: To pomeni, da si vzel namesto svojih miril — bodrila, ki se bodo spremenila, ker jih je preveč, v besnila.

IGNAC: Potemtakem oi moral besneti jaz, v resnici pa besnijo oni.

MATJULA: Oni so del tebe. Neločljivi del.

IGNAC *(ves zbegin, malone zavrešči)*: Kje so moja mirila?!

MATJULA *(mirno pletoč)*: Tam jih ni.

IGNAC *(vpije)*: Kje pa so? Kje so?

MATJULA: Stran sem jih vrgla.

IGNAC *(kot bi ga strela oplazila)*: Stran?! Ste slišali? Vrgla je stran moj mir! *(Muzika je čedalje bolj pošastna, prav tako prikazni, ki jamejo plesati okoli njega.)*

MATJULA *(bere med plesom demonov — medtem ko se Ignac ves blazen od groze potuhne za nočno omarico)*: Znanstveniki so nekaj let zapovrstjo delali izredno zanimive in poučne poskuse s pajki. *(Pošasti dobivajo obliko pajkov)* Dajali so jim pomirjevalna sredstva *(sedative)* in poživila. Ko so primerjali njihove mreže, so ugotovili, da so bile tiste, ki so jih spletli pod vplivom miril, manjše kot običajne, a pravilne, medtem ko so bile mreže, spletene pod vplivom poživil, večje kot običajno, zato pa nepravilne. *(Ignacu.)* Fantastično, ali ne?

IGNAC (*zbeži izza omarice in bega brezglavo naokrog, dokler se ne zgrudi ves onemogel in — zbudi*). Se mi je sanjalo? Ampak — kaj? Ne spominjam se. Matjula — slišiš? Matjula? Ali veš, kaj se mi je sanjalo?

MATJULA: Kako naj vem jaz, kaj se je tebi sanjalo?

IGNAC: Mislim sem, da veš. Ti, ki vtakneš svoj nos v vsako stvar. Zakaj ga ne bi v moje sanje.

MATJULA: Se ti še vedno sanja?

IGNAC: Torej — kaj veš o mojih sanjah? Kaj se mi je sanjalo? Ne, ne morem se spomniti. Gotovo je bilo kaj abotnega. Sicer pa katere sanje niso abotne? Vse — navzlic Freudu in njegovim libidinoznim maškeradam. Oh, boli me glava. Kot bi v nji ostalo nekaj, nekaj zoprnega. To moram spraviti ven. Iz sebe. Dokler ne spravim, bom bolan. In spravim ne toliko časa, dokler se ne spomnim, kaj sem sanjal? Zdi se mi — Ne, nič ni — sama megla. Kaj me gledaš? Zakaj mi ne poveš, kaj sem sanjal?

MATJULA: Jaz? Kako naj ti jaz povem, kaj si sanjal? Se ti blede?

IGNAC: Ne, ne blede se mi. Natančno se spominjam, da si nastopala v mojih sanjah tudi ti — in če si, menda tudi veš, kaj se je v njih godilo.

MATJULA: Ti si nor.

IGNAC: Morda sem res. Kako naj bi vedela. Saj sanje niso resničnost — ali pa so? Morda celo bolj resnična, kot je resničnost sama? Morda je resničnost samo slab prevod sanj? Z mnogimi smiselnimi in stilističnimi napakami? Kaj če sem tudi jaz samo prevod samega sebe — iz jezika večnosti — v knjižno slovenščino.

MATJULA: In to niti ne najbolj blagoglasno.

IGNAC: Kakšna fantastična misel! To si moram zabeležiti. (*Piše.*) Kadar me boli glava, začnem pisati, pa me neha.

MATJULA: Mene pa začne boleti, ko berem, kar si napisal. (*Sedi še vedno kot v sanjah v naslanjaču in plete.*) Kaj je s teboj? Vse kaže, da si se slabo odpočil. Glej, kaj sem brala v časopisu.

IGNAC: Vem, kaj si brala, vem.

MATJULA: Torej nisi spal? Pa povej, Ignac, ali nismo tudi sodobni ljudje podobnim tistim pajkom? Samo da namesto mrež pletemo svoje misli. No, in ker pletemo tudi mi pod vplivom svojih miril in bodril, ali ni verjetno, da so tudi mreže naših misli pod vplivom raznih pomirjujočih in poživljajočih kemikalij takšne, se pravi, ali prešibke ali nepravilne. In če pomislim, da so med glavami, v katerih se te misli pletejo, tudi takšne, ki odločajo o usodi sveta, me obide strah.

IGNAC (*ki je ne posluša — še vedno ves omotičen*): Ne, ne — to je nemogoče! To je absurd! Nesmisel! Vse to je neverjetno!

MATJULA: Da je neverjetno? (*Vzame papir z njegove mize.*) Oglej si samo ta stavek tu. Tega si napisal pod vplivom apaurina — tega tu pa pod vplivom revibola. (*Odloži papir.*) In zdaj ju primerjaj med seboj — Kaj te tare pravzaprav? Slaba vest? Morda zato, ker si pognal Burjo v smrt?

IGNAC: Kdo je pognal Burjo v smrt?

MATJULA: Ti. Mar ne veš tega?

IGNAC: Ne. Še nikoli nisem pomislil na to. Niti v sanjah —

MATJULA: Niti v sanjah? Veš, kaj pravi Montaigne o slabi vesti? Pravi, da vsi ljudje skrivamo svoje grehe in ker se nam zdi, da niso dovolj skriti, dokler jih ne vidimo mi sami, jih skrivamo tudi pred samim seboj tako dolgo, dokler jih ne vidimo več. (*Se nasmehne.*) Ti tega ne znaš. Zaradi tega sicer nisi slabši od drugih, ki to znajo, si pa bednejši. Slaba vest kvari tvoj stil. Kar pišeš pod vplivom one stekleničke (*pokaže na omaro*), je prešibko, kar pod vplivom te tu, pa nepravilno. Zato nimaš stila. Tvoj stil je brezstilnost, tvoj cilj brezcilnost.

IGNAC: Mir. Pišem! Ne, saj ne morem. Dokler se ne spomnim, kaj sem sanjal, ne bom mogel napisati nobene besede več.

MATJULA: Potem je bolje, da se jih ne spomniš.

IGNAC (*zakriči, kot bi hotel nekomu ukazovati*): Jaz hočem vedeti — kaj sem sanjal, če ne mi te sanje, zaprte tu notri, razženejo glavo! Ne izgovarjaj se več — povej, kaj sem sanjal! (*Proseče.*) Zakaj mi ne poveš? Rotim te, Matjula, rotim. Na kolenih te prosim — govori! (*Poklekne.*) Ne muči me več.

MATJULA: Ignac ti si bolan. Zares — bolan si.

IGNAC: In ti mi nočeš pomagati. Nikdar mi nisi pomagala, kadar sem bil v stiski — pač pa si me gledala — kakor ta trenutek — in uživala. Hranila si se z menoj. Že od nekdaj. Jaz sem bil tvoj vsakdanji kruh. Ljudožerka. — Ah, oprosti. Boli me glava. In kaj naj pride iz take glave razen bolečine, prevedene v hude besede — ampak v hujše, kot je ona sama, ne. — Pisal bom, da jo izpišem iz sebe — Pišem, pišem — gre — ta list je bil prej prazen, zdaj pa so na njem besede — čudovito — pišem — (*Ko napiše odstavek, si ogleda — in začne brati — v prav taki pozi, kot je bil ob začetku igre — in iste besede.*)

»Nimam časa — Nimam časa — Nimam časa — Čas je zlato. Čas je vse — Ne, čas ni nič. Čas je večnost — in večnost ni nič — Kdo ste vi? Jaz? Ozri se nazaj, pa boš videl.

Jaz se nikoli ne oziram. Zlasti ne nazaj. Moj pogled je uprt naprej. Nimam časa — In če ste prinesli kak prispevek — dober, slab, genialen — nimam časa, niti toliko, da bi ga vrgel v koš — Vrzite ga v koš sami — Skratka, če bi imel čas, bi ga vrgel sam. Tako pa — Nimam časa — Pišem — pišem —«

(*Stane.*) Strela, od kod imam to? Mar nisem tega že napisal — nekoč? Ne — nisem. Nisem. (*Gleda v smer, kjer naj bi bil Jernej.*) Ah! Kakšen popoldanski počitek! Sicer pa — pišimo dalje — zdaj, ko pero teče — (*Piše.*) Pišem. In kaj pišem? Neumnosti. Majhne neumnosti. Ves čas porabim za majhne neumnosti — Zato, da ne bi delal velikih — Tudi to sem že slišal. Le od kod imam to?